

## ΘΕΜΑ Α1

**Νεοτουρκικό Κίνημα<sup>1</sup>:** Το **Νεοτουρκικό Κίνημα του 1908**, που υποσχέθηκε στους λαούς της αυτοκρατορίας ισονομία, ισοπολιτεία και ευρύτατο μεταρρυθμιστικό πρόγραμμα, είχε ως στόχο τον εκτουρκισμό της αυτοκρατορίας. Ο στόχος αυτός εκδηλώθηκε κατά τους Βαλκανικούς Πολέμους (1912-1913) και κατά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο (1914-1918) και πήρε τη μορφή της εθνοκάθαρσης\* της αυτοκρατορίας με την εκδίωξη των χριστιανών της χώρας.

**Βαλκανικό Σύμφωνο<sup>2</sup>:** Η Ελλάδα συνυπέγραψε, στις 9 Φεβρουαρίου 1934, το τετραμερές **Βαλκανικό Σύμφωνο** με τη Γιουγκοσλαβία, τη Ρουμανία και την Τουρκία, προκειμένου οι χώρες αυτές να προασπίσουν από κοινού την εδαφική ακεραιότητά τους απέναντι στην «αναθεωρητική» πολιτική που είχε υιοθετήσει η Βουλγαρία.

**ΕΟΚΑ<sup>3</sup>:** Την 1η Απριλίου 1955 άρχισε ο κυπριακός ένοπλος αγώνας από την ΕΟΚΑ (Εθνική Οργάνωσις Κυπρίων Αγωνιστών). Ανώτατος πολιτικός ηγέτης του αγώνα ήταν ο Μακάριος. Στρατιωτικός ηγέτης ήταν ο κυπριακής καταγωγής αρχηγός της ΕΟΚΑ, συνταγματάρχης **Γεώργιος Γρίβας**, γνωστός με το ψευδώνυμο «Διγενής».

<sup>1</sup> Σχ. Βιβλ. σ. 67 και 244

<sup>2</sup> Σχ. Βιβλ. σ. 107

<sup>3</sup> Σχ. Βιβλ. σ. 163

## ΘΕΜΑ Α2

ΛΑΘΟΣ<sup>4</sup>

ΛΑΘΟΣ<sup>5</sup>

ΣΩΣΤΟ<sup>6</sup>

ΛΑΘΟΣ<sup>7</sup>

ΣΩΣΤΟ<sup>8</sup>

## ΘΕΜΑ Β1<sup>9</sup>

**Η Επανάσταση της 3ης Σεπτεμβρίου 1843.** Τον αρχικό γενικό ενθουσιασμό για τον νεαρό ηγεμόνα από τη Βαυαρία σκίασε αργότερα η διάχυτη δυσαρέσκεια ορισμένων κύκλων, οι οποίοι έκριναν πως θίγονται τα συμφέροντά τους από την πολιτική της βασιλικής κυβέρνησης. Πολλοί από τους παλαιούς άρχοντες, οι οποίοι είχαν εν πολλοίς διατηρήσει ή και ενισχύσει την προεπαναστατική τους επιρροή και δύναμη κατά τη διάρκεια του Αγώνα, δεν έκρυβαν τη δυσαρέσκειά τους, διότι βρέθηκαν παραγκωνισμένοι από τα δημόσια πράγματα. Τα συντηρητικά αυτά στοιχεία συμμάχησαν κατά της απόλυτης μοναρχίας με φιλελεύθερους πολιτικούς και διανοούμενους, οι οποίοι δυσανασχετούσαν με την άρνηση του μονάρχη να παραχωρήσει Σύνταγμα. Συντηρητικοί κύκλοι της Εκκλησίας εξάλλου καλλιέργησαν στον λαό τη δυσαρέσκεια για την πράξη της ανακήρυξης του *αυτοκεφάλου της Εκκλησίας της Ελλάδος\** και τη διοικητική της αποδέσμευση από το Οικουμενικό Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως. Τα ετερόκλητα αυτά στοιχεία του δημόσιου βίου υποχρέωσαν τον Όθωνα, την 3η Σεπτεμβρίου 1843, διά της στρατιωτικής φρουράς της Αθήνας, να συγκαλέσει εθνοσυνέλευση και να παραχωρήσει Σύνταγμα. Ήταν η αφετηρία του κοινοβουλευτικού βίου της χώρας. Με την επικράτηση της *Επανάστασης της 3<sup>ης</sup> Σεπτεμβρίου*, όπως αποκλήθηκε το στρατιωτικό αυτό κίνημα, επανήλθαν στα πράγματα οι παλαιοί άρχοντες, ενδεδυμένοι τον κοινοβουλευτικό μανδύα και πανίσχυροι. Δεν ήταν όμως τόσο ισχυροί απέναντι στον μονάρχη όσο απέναντι στον λαό, επειδή δεν υπήρχαν ακόμη οι προϋποθέσεις για την ανάπτυξη σταθερών πολιτικών κομμάτων, που θα εξασφάλιζαν ομαλό πολιτειακό βίο και ουσιαστικό έλεγχο της βασιλικής εξουσίας. Το Σύνταγμα

<sup>4</sup> Σχ. Βιβλ. σ. 55 και 53

<sup>5</sup> Σχ. Βιβλ. σ. 62

<sup>6</sup> Σχ. Βιβλ. σ. 120

<sup>7</sup> Σχ. Βιβλ. σ. 135 και 246

<sup>8</sup> Σχ. Βιβλ. σ. 139

<sup>9</sup> Σχ. Βιβλ. σ. 35-36

του 1844, ένα από τα πιο φιλελεύθερα Συντάγματα της εποχής, δεν κατοχύρωνε τη λαϊκή κυριαρχία, επειδή δεν υπήρχαν σταθεροί πολιτικοί σχηματισμοί, για να εξασφαλίσουν την άσκηση της εξουσίας από την πλειοψηφία του κοινοβουλίου.

## ΘΕΜΑ Β2<sup>10</sup>

Βέβαια, στα τέλη της δεκαετίας του 1940, οι ιδέες της ευρωπαϊκής ενοποίησης/ολοκλήρωσης δεν είχαν ακόμη μορφοποιηθεί. Από τη μία πλευρά, βρίσκονταν οι υποστηρικτές της διακυβερνητικής συνεργασίας, η οποία απαντά στους κλασικούς διεθνείς οργανισμούς όπως ο ΟΗΕ ή το Συμβούλιο της Ευρώπης· ωστόσο, οι οργανισμοί αυτοί λειτουργούν με βάση την αρχή της ομοφωνίας και δεν μπορούν να λειτουργήσουν ως μοχλοί ενοποίησης.

Από την άλλη πλευρά, διατυπωνόταν η ιδέα της άμεσης δημιουργίας μιας ευρωπαϊκής ομοσπονδίας· ωστόσο, δεν υπήρχαν ακόμη οι προϋποθέσεις της ενότητας και ιδιαίτερα μια κοινή ευρωπαϊκή οικονομία: αν αποτύγχανε μια τέτοια προσπάθεια, τότε όλη η σύλληψη της ευρωπαϊκής ενότητας θα κατέρρεε. Για την ευρωπαϊκή ενοποίηση η διακυβερνητική συνεργασία δεν ήταν αρκετή, αλλά και η άμεση ομοσπονδιοποίηση δεν ήταν εφικτή.

Υπήρχε όμως και μία τρίτη οδός: ο λεγόμενος «λειτουργισμός», που πρέσβευε ότι θα έπρεπε να ενοποιηθούν πρώτα ορισμένοι βασικοί τομείς της οικονομίας, ώστε να δημιουργηθούν οι πρακτικές προϋποθέσεις της ενότητας.

Η διαδικασία αυτή θα συνέβαλε επιπλέον στην κατοχύρωση της ευρωπαϊκής ειρήνης. Μετά την επιτυχία σε αυτά τα πεδία θα ερχόταν στο μέλλον και η πολιτική ενότητα. Η αντίληψη αυτή τέθηκε σε εφαρμογή με τη δημιουργία των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων. Οι εκπρόσωποί της, όπως οι Γάλλοι *Ρομπέρ Σουμάν* και *Ζαν Μονέ*, ο Βέλγος *Πολ-Ανρί Σπάακ*, ο Γερμανός *Κόνραντ Αντενάουερ*, έμειναν στην ευρωπαϊκή μνήμη ως «πατέρες της Ευρώπης».

---

<sup>10</sup> Σχ. Βιβλ. σ. 154

## ΟΜΑΔΑ ΔΕΥΤΕΡΗ

### ΘΕΜΑ Γ1

Από το σχολικό βιβλίο να αξιοποιηθούν οι σελ. 41-42:

**α)**Εισαγωγικά: «Η οικονομία της Ευρώπης στις αρχές του 19ου αιώνα ήταν κατά βάση αγροτική... καθώς και στις σχέσεις των διάφορων κοινωνικών τάξεων σε κάθε χώρα.»

Κύριο μέρος απάντησης: «Ο λόγος για τον οποίο οι επαναστατικές αλλαγές στην τεχνολογία... με αποκορύφωμα την *ατμομηχανή*... και «Η Αγγλία διέθετε επιπλέον, σε σύγκριση με τις άλλες χώρες της Ευρώπης... καθώς και μεγάλες ποσότητες γαιάνθρακα σε βάθος που επέτρεπε την εξόρυξή του με τα μέσα της εποχής.»

Από τα ιστορικά παραθέματα να αξιοποιηθούν:

Κείμενο Α': Η ωφέλεια από τη ραγδαία ανάπτυξη της βιομηχανίας άνθρακα καθώς η ανάπτυξη του σιδηροδρόμου έδωσε το περιθώριο περεταίρω ανάπτυξης εξαιτίας της ανάγκης σε σίδηρο για την κατασκευή σιδηροτροχιών.

**β)**Από το σχολικό βιβλίο: «Υπήρχε επίσης το διαθέσιμο εργατικό δυναμικό» και «Στην Αγγλία επίσης είχαν ατονήσει οι μεσαιωνικές συντεχνίες, σε βαθμό που να μην προβάλλουν προσκόμματα στην ανεξέλεγκτη παραγωγή προϊόντων.»

Από τα ιστορικά παραθέματα να αξιοποιηθούν:

Κείμενο Β': Το εργατικό δυναμικό προερχόταν από το μη βιομηχανικό τομέα εξαιτίας της πτώσης του αγροτικού πληθυσμού και την αύξηση του αστικού πληθυσμού με την ταυτόχρονη πληθυσμιακή αύξηση. Τα εργατικό δυναμικό αποτελείται επίσης από αγροτικούς πληθυσμούς μετά την εσωτερική μετανάστευση κυρίως από την Ιρλανδία και σε μεγάλο βαθμό από γυναίκες και παιδιά που αντιδρούσαν λιγότερο στη «δρακόντεια πειθαρχία» που επέβαλαν οι συνθήκες εργασίας στη βιομηχανία.

### ΘΕΜΑ Δ1

Από το σχολικό βιβλίο να αξιοποιηθούν οι σελ. 78 και 80-81:

**α)**Εισαγωγικά: Στο Δυτικό μέτωπο επί τέσσερα χρόνια οι αντίπαλοι πολέμησαν πίσω από τα χαρακώματα αυτά, όπου έμελλε να ταφεί το άνθος της Γαλλίας, της Γερμανίας και της Βρετανίας, σε έναν πόλεμο στάσιμο και μονότονο, που

φαινόταν πως δε θα τελείωνε ποτέ. Και στο ανατολικό μέτωπο όμως δεν μπόρεσαν ούτε εκεί να καταφέρουν ο ένας στον άλλον αποφασιστικά πλήγματα πριν από το 1917, παρά τις τεράστιες απώλειες σε άνδρες και πολεμικό υλικό.

Κύριο μέρος απάντησης: «Τελείωσε έτσι ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος... των στρατιωτικών στην πολιτική.»

Από τα ιστορικά παραθέματα να αξιοποιηθούν:

Κείμενο Α΄: Η μαρτυρία του M. Leblanc στην οποία περιγράφει τη σκληρότητα και τις επιπτώσεις του πολέμου στον ανθρώπινο παράγοντα και διεκδικεί εκ νέου τη λειτουργική ένταξη στην κοινωνία όσων συμμετείχαν στον πόλεμο.

Κείμενο Β΄: Οι επιπτώσεις σε οικονομικό επίπεδο με απώλειες για την Αγγλία και τη Γαλλία και την ανάδειξη των ΗΠΑ σε κυρίαρχη οικονομική δύναμη. Παράλληλα, στο συνοδευτικό πίνακα αποτυπώνονται οι ανθρώπινες απώλειες δυνάμεων που συμμετείχαν στον πόλεμο, με τη Γαλλία να υπερτερεί σε αριθμό θυμάτων που αγγίζουν το 60% του συνόλου των επιστρατευμένων ενώ η Ρωσία είχε το μεγαλύτερο αριθμό νεκρών.

β)«Ο πόλεμος οδήγησε επίσης στην αναθεώρηση πολλών αρχών... εθνικής εστίας των Εβραίων.»

Από τα ιστορικά παραθέματα να αξιοποιηθούν:

Κείμενο Γ΄: Η αναφορά στα 14 σημεία του Γουίλσον όπου διακηρύσσεται το δικαίωμα αυτοδιάθεσης των λαών και διατυπώνονται οι βασικές αρχές για τη διασφάλιση της μελλοντικής ειρήνης.